
प्रवचन नं. ४८, श्लोक-६८, गाथा-४५-४६ रविवार, श्रावण सुद १३, ता.२४-०८-८०

‘नियमसार’ ४४ गाथानो ६८मो कणश छे.

ज्ञानज्योतिःप्रहतदुरितध्वान्तसंधातकात्मा
नित्यानन्दाद्यतुलमहिमा सर्वदा मूर्तिमुक्तः ।

સ્વસ્મિન્નુચ્ચૈરવિચલતયા જાતશીલસ્ય મૂલં
યસ્તં વન્દે ભવભયહરં મોક્ષલક્ષ્મીશમીશમ્ ॥૬૯॥

શ્લોકાર્થ :- ‘જેણે જ્ઞાનજ્યોતિ વડે...’ અહીં તો વાત તો એમ કહે કે નાશ કરે છે. પણ અંદરમાં છે જ નહિ. ‘જેણે જ્ઞાનજ્યોતિ વડે પાપરૂપી અંધકારસમૂહનો નાશ કર્યો છે,...’ અર્થાત્ અંતરમાં પાપરૂપી અંધકાર જ નથી. સિદ્ધપદની પર્યાય થઈ તો અંધકારનો નાશ કર્યો એમ કહેવાય. પણ આત્મા સર્વદા ત્રિકાળી, એ તો ‘જ્ઞાનજ્યોતિ વડે પાપરૂપી અંધકાર...’ સમૂહ, એમાં છે જ નહિ. જે નથી એનો નાશ કર્યો એમ કહેવાય છે. આહાહા..!

‘જે નિત્ય આનંદ આદિ અતુલ મહિમાનો ધરનાર છે,...’ છે? આહાહા..! ભગવાનઆત્મા નિત્ય આનંદ, ધ્રુવ આનંદ, અવિચળ આનંદ આદિ જ્ઞાન, શાંતિ, સ્વચ્છતા આદિ વિગેરે ‘અતુલ મહિમાનો ધરનાર છે,...’ જેની કોઈ તુલના નથી, જેને કોઈ ઉપમા નથી, એવો ભગવાનઆત્મા ‘અતુલ મહિમાનો ધરનાર છે,...’ આહાહા..! અનંત અનંતકાળ ગયો, ક્યારેય સ્વચ્છતા મહિમા આવી જ નથી. બહારની મહિમા (કરી). ક્રિયાકાંડમાં રાગ મંદ કરીને કંઈ મહાવ્રત કે વ્રત કે આચરણ કંઈ કરે, રસ ત્યાગ કરે, આહાર ત્યાગ કરે, વસ્ત્ર ત્યાગ કરે, એમાં કાંઈ છે નહિ. જે ચીજ છે એ ચીજ ઉપર દષ્ટિ, તે ચીજનું ઉપાદેયપણું દષ્ટિમાં આવ્યા વિના જન્મનો અંત આવતો નથી. આહાહા..!

એ કહે છે, ‘નિત્ય આનંદ આદિ અતુલ મહિમાનો ધરનાર છે,...’ નિત્ય આનંદ. આનંદ પ્રગટ થશે એ તો પર્યાય છે, આ તો દ્રવ્ય છે. ‘નિત્ય આનંદ આદિ...’ જ્ઞાન, શાંતિ, સ્વચ્છતા અનંત... અનંત... અનંતગુણ, નિત્ય આનંદ આદિ અનંતગુણ. જે ત્રિકાળ સમય ત્રણકાળના, એક સેકન્ડમાં અસંખ્ય સમય હોય છે. એક સેકન્ડમાં અસંખ્ય સમય, એવો ત્રિકાળ. ત્રિકાળ સમયથી જેમાં અનંતગુણ ગુણ છે. આહાહા..! ‘આનંદ આદિ...’ આદિ એટલે અનંત અનંત. જેના ગુણની સંખ્યાની મર્યાદા નથી. અનંત અનંત (ગુણ છે). અને એક એક ગુણની શક્તિની મર્યાદા નથી, એવા અનંત આનંદ આદિ ગુણની મહિમાને ધરનાર છે. આહાહા..! આ મહિમા આગળ દુનિયાની કોઈ ચીજ ઉપર મહિમા આવતી નથી. ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસન હોય, ચક્રવર્તીના રાજ હો એ કચરાના ઢગલા છે. આ આનંદનો ઢગલો છે.

અનંત અનંતગુણની મહિમાને ધરનાર, એવી ચીજ આત્મા સિવાય બીજે ક્યાંય નથી. એવા ‘નિત્ય આનંદ આદિ અતુલ મહિમા..’ જેની તુલના નથી. આહાહા..! જેની ઉપમા નથી, જેના ગુણ સાથે બીજા ગુણની ઉપમા અપાય એવી કોઈ તુલના નથી. એના ગુણ એના ગુણરૂપ અથવા સિદ્ધસ્વરૂપ. સિદ્ધ તો પર્યાય છે પણ એવો ત્રિકાળી ગુણસ્વરૂપ, એવો ભગવાન આત્મા ‘જે સર્વદા અમૂર્ત છે,...’ સર્વદા અમૂર્ત છે. વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ ત્રિકાળમાં એને અડચો જ નથી. એવી અમૂર્ત ચીજ ભગવાનઆત્મા. આહાહા..!

‘જે પોતામાં અત્યંત અવિચળપણ વડે...’ જે ભગવાનઆત્મા પોતામાં પોતાથી અત્યંત અવિચળપણ વડે. આહાહા...! ક્યાંય ચળવું નહિ, હલવું નહિ... આહાહા...! એવા અનંત-અનંતગુણનો ઢગલો, અનંતગુણનું ગોદામ, આહાહા...! એવો ભગવાનઆત્મા ‘અત્યંત અવિચળપણ વડે ઉત્તમ શીલનું મૂળ છે,...’ ઉત્તમ શીલસ્વરૂપ જ છે. ઉત્તમ સ્વભાવ, એનો સ્વભાવ ઉત્તમ, ત્રિકાળ સ્વભાવ ઉત્તમ છે. આહાહા...! ‘ઉત્તમ શીલનું મૂળ છે,...’ આહાહા...!

‘તે ભવભયને હરનારા...’ એ વસ્તુ એવી છે કે ભવભયનો નાશ કરનારી અર્થાત્ જેમાં ભવ નથી. આહાહા...! તેને અહીંયા ભવભયનો નાશ કરનારી વસ્તુ કહેવામાં આવી છે. ભવભયનો નાશ કરનારી તો પર્યાય છે. પણ આ તો ત્રિકાળી ભવના અભાવ સ્વભાવસ્વરૂપ છે, તો ભવભયનો નાશ કરનારી ચીજ જ છે. વસ્તુ જ એવી ત્રિકાળ છે. આહાહા...! ‘ભવભયને હરનારા મોક્ષલક્ષ્મીના ઐશ્વર્યવાન સ્વામીને...’ મોક્ષલક્ષ્મીના ઐશ્વર્યવાન. આહાહા...! એવા જે ભગવાનઆત્માને ‘હું વંદુ છું.’ આહાહા...! મુનિ એટલા શબ્દ કહીને (કહે છે), એ ભગવાન વંદન કરવા લાયક છે, એને હું વંદન કરું છું. એ વંદનને લાયક આ જ ચીજ છે. આહાહા...! બીજા વ્યવહારે વંદન કરવા લાયક છે. તીર્થંકર આદિ એ બધા વિકલ્પ ઉઠે છે. આહાહા...! આ તો નિર્વિકલ્પ, વંદન કરવા લાયક નિર્વિકલ્પ. આહાહા...!

હમણાં આમાં ભજન ગાયું નહિ?

‘પ્રભુ મેરે તુમ સબ બાતે પુરા, પ્રભુ મેરે તુમ સબ બાતે પુરા,

પર કી આસ કહાં કરે પ્રિતમ, પર કી આસ કહાં કરે પ્રિતમ,

કઈ વાતે પ્રભુ તુમ અધુરા? કઈ વાતે તુમ અધુરા?

પ્રભુ મેરે સબ બાતે તુમ પુરા.’

આહાહા...! આ ભજન ગાયું ને. એકવાર ‘હિંમતભાઈ’ પંડિતે ગાયું હતું. એમાં છે. આહાહા...! ‘પ્રભુ મેરે તુમ સબ બાતે પુરા.’ આહાહા...! ‘પર કી આસ કહાં કરે પ્રિતમ’ હે વ્હાલા પ્રભુ! આહાહા...! તારી વહાલપ આગળ કોની આશા કરવી? આહાહા...! બધા પરિપૂર્ણ સર્વ શક્તિથી ભરપૂર છે. પરિપૂર્ણ સ્વભાવવાન છે. કોની આશા કરવી પ્રભુ!? આહાહા...! ભગવાન ત્રિલોકનાથની પણ જેમાં આશા નથી.

અહીંયા તો આપણે ત્યાં સુધી આવ્યું, ‘પરમ તત્ત્વની વાંછા જેમાં નથી.’ આહાહા...! ભગવાન પરમ તત્ત્વ પ્રભુ! એની પણ વાંછા એમાં નથી. વાંછા તો ઈચ્છા છે. એવા ભગવાનઆત્માને હું જાણીને, જ્ઞાન કરીને, જ્ઞાનમાં એને લીધો છે તો એનો હું આદર કરીને એ તરફ ઢળું છું. આહાહા...! જ્ઞાનમાં એ ચીજ જાણવામાં આવી છે. ‘સમયસાર’ ૧૭મી ગાથામાં એમ કહ્યું, કોઈ વાત કહી નહિ પણ એમ કહ્યું, પ્રભુ! પ્રથમ આત્માને જાણ. બસ, એક જ વાત કરી છે. ૧૭મી ગાથા. એની ટીકા. તમારામાં સત્રહ કહે છે. ટીકામાં કહે છે, કે તું સ્વને જાણ. આહાહા...! પહેલા તું સ્વને જાણ. બીજા નવતત્ત્વ ને છ દ્રવ્ય ને

ભગવાન એ વાત મૂકી દીધી. આહાહા..! પ્રથમ પોતાને, પ્રથમ પોતાને જાણ, એમાં બધું છે, પ્રભુ! એમાં કોઈ ખામી નથી, ઓછપ નથી કે બીજાની આશા કરવી પડે. પણ એનું મહાત્મ્ય આવતું નથી. આહાહા..!

અરૂપી ચીજ, અણભ્યાસ, શુભ-અશુભનો અનંત અભ્યાસ, શુભ-અશુભનો અનંત અભ્યાસ, એની પાસે શુદ્ધનો અભ્યાસ એક ક્ષણ પણ નથી. એથી એની મહિમા આવતી નથી. એ મહિમા આવ્યા વિના સમ્યગ્દર્શન થતું નથી અને સમ્યગ્દર્શન થયા વગર ધર્મની પહેલી શરૂઆત થતી નથી. આહાહા..!

એ કહે છે. એવા 'મોક્ષલક્ષ્મીના ઐશ્વર્યવાન...' આહાહા..! મોક્ષલક્ષ્મીનો તો ઐશ્વર્યવાન પ્રભુ આત્મા છે. એવા 'સ્વામીને હું વંદુ છું.' મુનિરાજ કહે છે. 'પદ્મપ્રભમલધારી' મુનિ. જેને ત્રણ કષાયના અભાવસ્વરૂપ આનંદ તો વર્તે છે. આહાહા..! એક સંજ્વલન કષાય રહી ગયો છે. સંજ્વલન-રહી ગયો છે. સંજ્વલન. એ થોડા બળે છે. પંચમહાવ્રતાદિ દુઃખ છે. બળે છે, આત્માને દુઃખ થાય છે. આહાહા..!

અહીંયા તો કહે છે, એ બધાને છોડીને હું તો ભગવાન પૂર્ણાનંદના નાથને વંદન કરું છું. આહાહા..! એકાંત લાગે. આહાહા..! એ વસ્તુ જ એવી છે. જેની અંતરદૃષ્ટિ થઈ અને જેને જ્ઞાનમાં જ્ઞેય થયું, જ્ઞાનમાં જ્ઞેય તરીકે ભાસ થયો ત્યાં બીજા બધાની કિંમત ઉડી ગઈ. પોતાની કિંમત આગળ બધી કિંમત ઉડી ગઈ. આહાહા..! પોતાના જ્ઞાનમાં જ્ઞેય થયા વિના, તેને આ ચીજ છે એમ ખ્યાલ આવ્યા વિના, એનું વેદન થયા વિના એ ચીજનું મહાત્મ્ય આવતું નથી. આહાહા..! આવી ચીજ છે.

ગાથા-૪૫-૪૬

વર્ણરસગંધફાસા થીપુંસણતંસયાદિપજ્જાયા ।

સંટાણા સંહણા સવ્વે જીવસ્સ ણો સંતિ ।।૪૫ ।।

અરસમરુવમગંધં અવ્વત્તં ચેદનાગુણમસદ્દં ।

જાણ અલિંગગ્ગહણં જીવમણિદ્દિટ્ઠસંટાણં ।।૪૬ ।।

વર્ણરસગંધસ્પર્શાઃ સ્ત્રીપુંનપુંસકાદિપર્યાયાઃ ।

સંસ્થાનાનિ સંહનનાનિ સર્વે જીવસ્ય નો સન્તિ ।।૪૫ ।।

અરસમરુપગંધમવ્યક્તં ચેતનાગુણમશબ્દમ્ ।

જાનીહ્યલિંગગ્રહણં જીવમનિર્દિષ્ટસંસ્થાનમ્ ।।૪૬ ।।

इह हि परमस्वभावस्य कारणपरमात्मस्वरूपस्य समस्तपौद्गलिकविकारजातं न समस्तीत्युक्तम्।

નિશ્ચયેન વર્ણપંચકં, રસપંચકં, ગન્ધદ્વિતયં, સ્પર્શાષ્ટકં, સ્ત્રીપુંનપુંસકાદિવિજાતીયવિભાવ-વ્યંજનપર્યાયાઃ, કુબ્જાદિસંસ્થાનાનિ, વજ્રર્ષભનારાચાદિસંહનનાનિ વિદ્યન્તે પુદ્ગલાનામેવ, ન જીવાનામ્। સંસારાવસ્થાયાં સંસારિણો જીવસ્ય સ્થાવરનામકર્મસંયુક્તસ્ય કર્મફલચેતના ભવતિ, ત્રસનામકર્મસનાથસ્ય કાર્યયુતકર્મફલચેતના ભવતિ। કાર્યપરમાત્મનઃ કારણપરમાત્મનશ્ચ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના ભવતિ। અત એવ કાર્યસમયસારસ્ય વા કારણસમયસારસ્ય વા શુદ્ધજ્ઞાનચેતના સહજફલરૂપા ભવતિ। અતઃ સહજશુદ્ધજ્ઞાનચેતનાત્માનં નિજકારણપરમાત્માનં સંસારાવસ્થાયાં મુક્તાવસ્થાયાં વા સર્વદૈકરૂપત્વાદુપાદેયમિતિ હે શિષ્ય ત્વં જાનીહિ ઇતિ।

तथा चोक्तमेकत्वसप्ततौ -

(मन्दाक्रांता)

“आत्मा भिन्नस्तदनुगतिमत्कर्म भिन्नं तयोर्या
प्रत्यासत्तेर्भवति विकृतिः साऽपि भिन्ना तथैव।
कालक्षेत्रप्रमुखमपि यत्तच्च भिन्नं मतं मे
भिन्नं भिन्नं निजगुणकलालंकृतं सर्वमेतत्।।”

સ્ત્રી-પુરુષ આદિક પર્યાયો, રસવર્ણગંધસ્પર્શ ને,
સંસ્થાન તેમ જ સંહનન સૌ છે નહીં જીવદ્રવ્યને. ૪૫.
જીવ ચેતનાગુણ, અરસરૂપ અગંધશબ્દ, અવ્યક્ત છે,
વળી લિંગગ્રહણવિહીન છે, સંસ્થાન ભાષ્યું ન તેહને. ૪૬.

અન્વયાર્થ :- [વર્ણરસગંધસ્પર્શાઃ] વર્ણ-રસ-ગંધ-સ્પર્શ, [સ્ત્રીપુંનપુંસકાદિપર્યાયાઃ] સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસકાદિ પર્યાયો, [સંસ્થાનાનિ] સંસ્થાનો અને [સંહનનાનિ] સંહનનો- [સર્વે] એ બધાં [જીવસ્ય] જીવને, [નો સન્તિ] નથી.

અન્વયાર્થ :- [જીવમ્] જીવને [અરસમ્] અરસ, [અરૂપમ્] અરૂપ, [અગંધમ્] અગંધ, [અવ્યક્તમ્] અવ્યક્ત, [ચેતનાગુણમ્] ચેતનાગુણવાળો, [અશબ્દમ્] અશબ્દ, [અલિંગગ્રહણમ્] અલિંગગ્રહણ (લિંગથી અગ્રાહ્ય) અને [અનિર્દિષ્ટસંસ્થાનમ્] જેને કોઈ સંસ્થાન કહ્યું નથી એવો [જાનીહિ] જાણ.

ટીકા :- અહીં (આ બે ગાથાઓમાં) પરમસ્વભાવભૂત એવું જે કારણપરમાત્માનું સ્વરૂપ

તેને સમસ્ત પૌદ્ગલિક વિકારસમૂહ નથી એમ કહ્યું છે.

નિશ્ચયથી પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, આઠ સ્પર્શ, સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસકાદિ વિજાતીય વિભાવવ્યંજનપર્યાયો, કુબ્જાદિ સંસ્થાનો, વજર્ષભનારાચાદિ સંહનનો પુદ્ગલોને જ છે, જીવોને નથી. સંસાર-અવસ્થામાં સ્થાવરનામકર્મયુક્ત સંસારી જીવને કર્મફળચેતના હોય છે, ત્રસનામકર્મયુક્ત સંસારી જીવને કાર્ય સહિત કર્મફળચેતના હોય છે. કાર્યપરમાત્માને અને કારણપરમાત્માને શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોય છે. તેથી જ કાર્યસમયસારને કે કારણસમયસારને સહજફળરૂપ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોય છે. આથી, સહજશુદ્ધ-જ્ઞાનચેતનાસ્વરૂપ નિજ કારણપરમાત્મા સંસારાવસ્થામાં કે મુક્તાવસ્થામાં સર્વદા એકરૂપ હોવાથી ઉપાદેય છે એમ, હે શિષ્ય! તું જાણ.

એવી રીતે એકત્વસપ્તતિમાં (શ્રીપદ્મનંદી-આચાર્યદેવકૃત પદ્મનંદિપંચવિશતિકા નામના શાસ્ત્રને વિષે એકત્વસપ્તતિ નામના અધિકારમાં ૭૯માં શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

“[શ્લોકાર્થ :-] મારું એમ મંતવ્ય છે કે - આત્મા જુદો છે અને તેની પાછળ પાછળ જનારું કર્મ જુદું છે; આત્મા અને કર્મની અતિ નિકટતાથી જે વિકૃતિ થાય છે તે પણ તેવી જ રીતે (આત્માથી) જુદી છે; વળી કાળક્ષેત્રાદિક જે છે તે પણ (આત્માથી) જુદાં છે. નિજ નિજ ગુણકળાથી અલંકૃત આ બધુંય જુદે જુદું છે (અર્થાત્ પોતપાતાના ગુણો અને પર્યાયોથી યુક્ત સર્વ દ્રવ્યો અત્યંત જુદે જુદાં છે).”

ગાથા-૪૫-૪૬ ઉપર પ્રવચન

ગાથા ૪૫-૪૬.

વળ્ણરસગંધફાસા થીપુંસણઁસયાદિપજ્જાયા ।

સંટાણા સંહણા સવ્વે જીવસ્સ ણો સંતિ ।।૪૫ ।।

અરસમરુવમગંધં અવ્વત્તં ચેદણાગુણમસદ્દં ।

જાણ અલિંગગ્ગહણં જીવમણિદ્દિહ્સંટાણં ।।૪૬ ।।

જુઓ આ ગાથા આવી. આ ગાથા તો બધી જગ્યાએ છે. આ ૪૬ ગાથા છે ને? એ ‘સમયસાર’માં છે, ‘પ્રવચનસાર’માં છે, ‘નિયમસાર’માં છે, ‘પંચાસ્તિકાય’માં છે, ‘અષ્ટપાહુડ’માં છે અને ‘ષટ્પંડાગમ’માં છે. ઘણી જૂની ગાથા છે. ૪૬મી આ ગાથા દરેક ગ્રંથમાં છે. બધું જોયું છે ને. દરેક ગ્રંથમાં આ ગાથા આવી છે. ‘સમયસાર’ની ૪૯મી ગાથા છે. આમાં ૪૬મી ગાથા આવી છે.

નીચે હરિગીત.

સ્ત્રી-પુરુષ આદિક પર્યાયો, રસવર્ણગંધસ્પર્શ ને,
સંસ્થાન તેમ જ સંહનન સૌ છે નહીં જીવદ્રવ્યને. ૪૫.

કિલવ આવ્યું. નપુંસક. કિલવ શબ્દ સંસ્કૃતમાં આવે છે. એને નપુંસક કહે છે. અહીં તો ચોખ્ખું આવ્યું છે નપુંસક છે. પંડિતો તકરાર કરે છે કે નપુંસક અર્થ કેમ કર્યો? કિલવનો અર્થ નપુંસક કેમ કર્યો?

મુમુક્ષુ :- અર્થ એમ થતો હતો માટે કર્યો.

ઉત્તર :- એમ જ છે.

મૂળ 'સમયસાર'ના જે ટીકાકાર 'અમૃતચંદ્રાચાર્ય' છે, એણે એ અર્થ કર્યો છે. અને 'શ્રીમદ્' તરફથી પુસ્તક છપાણું છે એમાં પણ છે. આહાહા...! શુભભાવ અને અશુભભાવ નપુંસક કરે છે. આહાહા...! પોતાની ચીજને છોડીને અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ, સહજાનંદમૂર્તિ પ્રભુ, એનો આશ્રય, અવલંબન, સન્મુખતા છોડીને શુભરાગાદિમાં સન્મુખતા, વિસ્મયતા, કર્તાબુદ્ધિ થાય છે એ મિથ્યાત્વ છે. એ નપુંસકતા છે. આહાહા...! હમણાં 'સાગર'માં ચર્યા થઈ હતી. ત્રણ પંડિતોની ચર્યા થઈ હતી. 'જગન્નમોહનલાલજી', 'ફૂલચંદજી' અને 'કૈલાસચંદજી'.

મુમુક્ષુ :- પાંચ નામ.

ઉત્તર :- પાંચ હશે. બે મહિના ચાલી ને. ષટ્પંડાગમની 'વિદ્યાસાગર' પાસે. ત્યાં ચર્યા ચાલી હતી. આ નપુંસક અર્થ કેમ કર્યો? આહાહા...! પછી 'ફૂલચંદજી'એ મૂળ પુસ્તક બતાવ્યું, કે મૂળ પુસ્તક જુઓ! કિલવનો નપુંસક અર્થ કર્યો છે. અહીં શું છે જુઓ! કિલવનો અર્થ શું છે? નર-નારી તો પછી આવે છે. તો કિલવ એ નપુંસક આવે છે. આહાહા...! માણસોને પોતાની શ્રદ્ધામાં જરા આંચ આવે એટલે આખા શાસ્ત્રની દષ્ટિ પણ ફેરવી નાખે. કેટલું જોખમ છે, ભાઈ! પ્રભુ! અહીં તો હવે થોડા વર્ષ રહેવાનું છે. ભવિષ્યમાં અનંતકાળ રહેવાનું છે. અહીંયા જેટલો કાળ ગયો એટલો હવે જશે નહિ. જેને ૫૦-૬૦ વર્ષ થયા, એને હવે ૫૦-૬૦ વર્ષ રહેવાનું નથી. અહીં તો ૮૧ વર્ષ થયા. આહાહા...!

ભવિષ્યમાં, પ્રભુ! અનંત... અનંત... અનંત... અનંતકાળ રહેવાનું છે. આહાહા...! તો નિજ સ્વરૂપનો અનુભવ અને નિજ સ્વરૂપની પ્રતીતિ જ્ઞાનમાં આવ્યા વિના, જ્ઞાનમાં ચીજ આવ્યા વિના પ્રતીતિ ગદેડાના શીંગડા જેવી છે. એ ૧૭-૧૮ ગાથામાં આવ્યું છે. પાઠ છે. ગદેડાના શીંગડા એવો પાઠ છે. 'સમયસાર'ની ૧૭-૧૮ ગાથા છે ને? ઠેઠથી ચાલે છે ને અહીં તો. (સંવત) ૧૯૬૪મી સાલથી વાંચન ચાલે છે. ૧૯૬૪-૬૪. દુકાન ઉપર. આ બધા હતા અમારે 'મનસુખ' અને એના બાપ અને એના મોટાભાઈ એ બધા અમારા ભાગીદાર હતા. એના બાપથી મોટા ભાઈ. અને આના બાપના ભાગીદાર મારા મોટા ભાઈ સાથે, બે દુકાન હતી. પણ આ વાતની ગંધ નહિ. આહાહા...! ભગત, ભગત કરીને કાઢી નાખે. હું

વાંચુ છું, માર્ગ તો આ છે. એ તો ભગત છે.. ભગત છે એમ કરીને કાઢી નાખે. આહાહા..! અરે..! પ્રભુ! પણ આ તારી ચીજ તારી પાસે છે ને! તારી પાસે શું? તું જ આવો છો. પાસે તો વળી બીજી ચીજ પાસે હશે એવું થાય. પ્રભુ! તારો મહિમા તેં કદી કર્યો નથી. આહાહા..!

અહીં એ કહે છે. અહીં તો ઓલું ક્લિબ આવ્યું ને? એ ક્લિબનો અર્થ નપુંસક છે. કારણ કે પાછળ નર-નારી તો આવ્યું છે. ...

**સ્ત્રી-પુરુષ આદિક પર્યાયો, રસવર્ણગંધસ્પર્શ ને,
સંસ્થાન તેમ જ સંહનન સૌ છે નહીં જીવદ્રવ્યને. ૪૫.**

આહાહા..!

‘ટીકા :- અહીં (આ બે ગાથાઓમાં) પરમસ્વભાવભૂત...’ પરમસ્વભાવભૂત એવો કારણપરમાત્મા આહાહા..! અનાદિઅનંત એકરૂપ પ્રભુ, જેમાં પર્યાયનો પણ સ્પર્શ નથી. આહાહા..! પર્યાય પણ જેના ઉપર તરે છે એવો કારણપરમાત્મા. આહાહા..! ‘પરમસ્વભાવભૂત એવું જે કારણપરમાત્માનું સ્વરૂપ તેને સમસ્ત પૌદ્ગલિક વિકારસમૂહ નથી એમ કહ્યું છે.’ આ ગાથામાં એમ કહ્યું છે.

‘નિશ્ચયથી પાંચ વર્ણ,...’ નથી પ્રભુમાં. આહાહા..! ‘પાંચ રસ,...’ નથી. ‘બે ગંધ,...’ નથી. ‘આઠ સ્પર્શ,...’ નથી. ‘સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસક...’ જુઓ! આ ક્લિબનો અર્થ કર્યો. આહાહા..! પોતાની દષ્ટિ સાથે મેળ ન ખાય તો માણસ એકદમ તીરસ્કાર કરી દે, કે નહિ.. નહિ.. નહિ.. પ્રભુ! શાંતિ રાખ. માર્ગ બહુ મહિમાવંત છે. નાથ આત્માને પકડવો કોઈ સાધારણ વાત નથી. આહાહા..! સમ્યગ્દર્શન કોઈ સાધારણ વાત નથી, ભાઈ! એ પરમાત્માના ભેટા છે... આહાહા..! જેમાં પરમાત્માનો ભેટો થાય છે એવી સમ્યગ્દર્શનની પર્યાય જેમાં નથી એનો ભેટો થાય છે. આહાહા..! ઝીણી વાત છે, ભગવંત! આહાહા..!

‘સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસકાદિ...’ એ ક્લિબનો અર્થ કર્યોને? મૂળ ક્લિબ છે ને? અહીં પાઠમાં તો નપુંસક ચોખ્ખો શબ્દ છે. ‘સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસકાદિ...’ પાઠની સંસ્કૃત ટીકા છે એમાં તો નપુંસક ચોખ્ખો શબ્દ પડ્યો છે. સંસ્કૃત ટીકા. આહાહા..! ‘અહીં (આ બે ગાથાઓમાં) પરમસ્વભાવભૂત...’ પરમસ્વભાવ, જ્યાં ક્ષાયિકભાવની કોઈ તુલના નથી. જ્યાં ક્ષાયિકભાવ, કેવળજ્ઞાનની તુલના નથી. આહાહા..! જ્યાં કેવળજ્ઞાન પણ દ્રવ્યના અનંતમા... અનંતમા... અનંતમા... અનંતમા ભાગે છે. અનંતમા... અનંતમા... અનંતમા ભાગે કેવળજ્ઞાન છે. આહાહા..! એવો ગુણનો દરિયો, પ્રભુ! ‘પરમસ્વભાવભૂત એવું જે કારણપરમાત્માનું સ્વરૂપ તેને સમસ્ત પૌદ્ગલિક વિકારસમૂહ નથી એમ કહ્યું છે.’ આહાહા..! અહીં આવ્યું.

‘સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસકાદિ વિજાતીય વિભાવવ્યંજનપર્યાયો,...’ આત્મામાં નથી. ‘કુબ્જાદિ સંસ્થાનો,...’ સંસ્થાનના છ પ્રકાર છે એ આત્મામાં નથી, એ તો જડમાં છે. ‘વજર્ષભનારાચાદિ

સંહનનો...' એ આત્મામાં નથી, જડમાં છે. ભગવાનમાં તો એનો અભાવ છે. આહાહા...! 'પુદ્ગલોને જ છે,...' એ 'વજ્રર્ષભનારાચાદિ સંહનનો પુદ્ગલોને જ છે, જીવોને નથી.' એ જીવમાં છે જ નહિ. વજ્રર્ષભનારાચાદિ સંહનન હોય તો કેવળજ્ઞાન થાય છે એવો પાઠ આવે છે. પણ એ જીવમાં છે જ નહિ. પોતાથી જ કેવળજ્ઞાન થાય છે. અંતર્મુખ જ્યાં એકાગ્ર થયો, પરમસ્વભાવભૂતમાં જ્યાં લીન થયો, ત્યાં કેવળજ્ઞાન એક ક્ષણમાં પ્રગટ થાય છે. એવો સ્વભાવભૂત પરમાત્મા છે. આહાહા...! અહીં તો એક બીડી પીવે એની કિંમત આગળ ભગવાનની કિંમત એક કોર. પીવે છે ને? પીતી વખતે આમ (કરે). શું છે? પ્રભુ! અને સરખી બે બીડી પીવે ત્યારે પાચખાને દસ્ત ઉતરે, આવા તો જેના લક્ષણ, હવે એને કહેવું કે પરમસ્વભાવભૂત ભગવાન, એમાં કોઈ પુદ્ગલ જ નથી. આહાહા...! એમાં પુરુષવેદ નથી. આહાહા...! એમાં નપુંસકવેદ નથી. પ્રભુ! તારામાં સ્ત્રીવેદ નથી. આહાહા...! વળી... આહાહા...!

'સંસાર-અવસ્થામાં સ્થાવરનામકર્મયુક્ત સંસારી જીવને કર્મફળચેતના...' સંસારી અવસ્થામાં સ્થાવરનામકર્મ એકેન્દ્રિય. પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ. આહાહા...! જંગલમાં પૃથ્વી જે અંદર છે ને, પૃથ્વી, એ પૃથ્વીના એક કણમાં પૃથ્વીના અસંખ્ય જીવ છે. ખાણમાંથી પત્થર કાઢે છે ને? લાદી. રાવણને તો સ્ફટિક રત્નના મકાન હતા. રાવણને સ્ફટિક રત્નના મકાન હતા. સ્ફટિક રત્નનો.. આ શું કહેવાય? દાદરો. સ્ફટિક રત્નનો દાદરો, સ્ફટિક રત્નના મહેલ. ઉપર ચડતા હોય અને નીચે જોવે કે હું ચડું છું કે નહિ, એમ થઈ જાય. આહાહા...! એ મરીને નરકે ગયો. સ્ફટિક રત્નનો બંગલો! આહાહા...! એક સ્ફટિકરત્નની કટકીની કરોડો રૂપિયાની કિંમત. એવો આખો સ્ફટિકરત્નનો બંગલો. શું કર્યું? મરીને સાતમી નરકમાં ગયો.

કહે છે, બધા પૌદ્ગલિક આત્મામાં નથી. જીવને સ્થાવરનામકર્મયુક્ત આદિ એકેન્દ્રિય જીવ છે. એનું કર્મફળ ચેતના છે. શું કહે છે? એ પૃથ્વી, પાણી જે ગોળામાં છે ને? કે કૂવામાં, એ ગોળાના પાણીના એક બિંદુમાં અસંખ્ય જીવ છે, એક જીવમાં અનંતગુણ છે. આહાહા...! પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ. બીડી સળગાવે છે એ અગ્નિમાં અસંખ્ય જીવ છે. એ બધા પૃથ્વી, અગ્નિ, પાણી, વાયુ અને વનસ્પતિ. એક લીમડાનું પાંદડું લ્યો. એક પાંદડું. હોં! એ પાંદડાના અસંખ્યમાં ભાગની કટકી લ્યો, તો પણ એમાં એક એક શરીરમાં એક જીવ, એવા અસંખ્ય છે. આહાહા...! એના કર્મ કેવા છે?

પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિને કર્મફળ છે. એને તો કર્મફળચેતના હોય છે. આહાહા...! કર્મફળનો અર્થ, એકલી રાગ અને દ્વેષની ચેતના છે. આહાહા...! એ બધા ઝાડ અને અત્યારે જુઓને આમ પૃથ્વી લીલોતરીથી ખીલી ગઈ છે. એક એક કણીમાં, એક એક કટકીમાં અસંખ્ય જીવ છે. એક-એક શરીરમાં એક એક જીવ છે. આટલી વનસ્પતિ. આહાહા...! આ લીમડાનું પાંદડું, પીપળાનું પાંદડું. પીપળાના પાંદડાની એક કટકી લ્યો તો એમાં અસંખ્ય શરીર છે. એક એક શરીરમાં એક એક જીવ છે. આહાહા...! કહે છે, કે એને શું છે?

એને કર્મફળચેતના છે. એ શું ભોગવે છે? શું અનુભવે છે? કર્મફળચેતના. આવ્યું?

‘એ સંસારી જીવને કર્મફળચેતના હોય છે,...’ એકેન્દ્રિયને. આહાહા...! કર્મ એટલે જડ નહિ, હોં! કર્મ એટલે રાગરૂપી કાર્ય, મિથ્યાત્વરૂપી કાર્ય. એકેન્દ્રિય જીવને તો મિથ્યાત્વ જ છે. એ મિથ્યાત્વરૂપી જે કર્મ એટલે કાર્ય, એ કર્મના ફળનું વેદન એને છે. આહાહા...! અને દરેક પ્રાણીએ પહેલા નિગોદમાં અનંતકાળ ગાળ્યો છે. જેમ દીકરી પહેલા પિયરમાં રહે છે. એમ આ જીવનું પિયર નિગોદ છે. આહાહા...! સિદ્ધાંતમાં લેખ છે, કે પહેલા અનંત અનંત અનંત ભવ નિગોદમાં રહ્યો. પછી અનંતકાળે કોઈ ત્રસ થયો અને પછી મનુષ્ય થયો. એ પણ અનંતવાર થયો. એ બધા એકેન્દ્રિય જીવને કર્મફળચેતના હોય છે. રાગ-દ્વેષની ચેતના એટલે વેદન, દુઃખનું વેદન એકેન્દ્રિયને છે. આહાહા...! આમ લીલા-પીળા ફૂલ દેખાય. વરસાદમાં ફૂલ... એકવાર પાછળ જોયા હતા. બે આવડા મોટા ધોળા ફૂલ હતા. કો’ક તોડી ગયું. પણ દેખાવમાં આમ જાણે... આહાહા...! અનંત કર્મફળચેતના વેદે છે. રાગ ને દ્વેષ ને કષાય, એ કર્મ. કર્મ એટલે કાર્ય. કર્મ એટલે કાર્ય. વિકારી કાર્યના ફળનું વેદન એને છે. આહાહા...! પ્રભુ! ત્યાં તું અનંતવાર રહ્યો છે.

‘ત્રસનામકર્મયુક્ત સંસારી જીવને...’ બે ઇન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય જે ત્રસજીવ છે, નારકી, મનુષ્ય, દેવ આદિ બધા, એને ‘કાર્ય સહિત કર્મફળચેતના હોય છે.’ આહાહા...! અર્થ શું કર્યો? કે એને કર્મચેતના સહિત ‘કર્મફળચેતના હોય છે.’ એકેન્દ્રિયને એકલી કર્મફળચેતના, કર્મચેતના નથી. છે તો ખરી પણ એને અહીંયા ગણવામાં નથી આવી. શાસ્ત્ર એને ગણતા નથી. એકેન્દ્રિયમાં કર્મચેતના એટલે રાગની ચેતના અને એના ફળનો ભોક્તા ત્યાં છે. અને ત્રસમાં... આહાહા...! છે? ‘કાર્ય સહિત...’ કાર્ય એટલે કર્મ, કર્મ એટલે રાગાદિ કાર્ય. આહાહા...! રાગ, દયા, દાન, પુણ્ય, પાપ એ બધાને કાર્ય કહે છે. એ ‘ત્રસનામકર્મયુક્ત સંસારી જીવને કાર્યસહિત...’ કાર્યસહિત એટલે કર્મચેતના સહિત... આહાહા...! શુભ-અશુભભાવની કર્મચેતના સહિત ‘કર્મફળચેતના હોય છે,...’ સમજાણું કાંઈ? એકેન્દ્રિયને એકલી કર્મચેતના હોય છે. ત્રસજીવ બે ઇન્દ્રિયથી દેવ, મનુષ્ય આદિને કર્મચેતના ‘સહિત કર્મફળચેતના હોય છે.’ આહાહા...! ‘પંચાસ્તિકાય’માં પાઠ છે. આહાહા...!

‘કાર્યપરમાત્માને અને કારણપરમાત્માને...’ આહાહા...! એકેન્દ્રિય લીધા, પછી ત્રસ બે ઇન્દ્રિયથી મનુષ્ય, દેવ લીધા. દેવ પણ કાર્યસહિત કર્મફળચેતના ભોગવે છે. સર્વાર્થસિદ્ધના દેવ પણ કર્મ એટલે રાગના કાર્ય સહિત, રાગનું દુઃખફળ, કર્મફળચેતના ભોગવે છે. આહાહા...! મોટા ચક્રવર્તી, મિથ્યાદૃષ્ટિ ઇન્દ્ર પણ કર્મચેતના સહિત કર્મફળચેતના વેદે છે. આહાહા...! એકેન્દ્રિયમાં એકલી કર્મફળચેતના છે. અને બે ઇન્દ્રિયથી દેવ, સ્વર્ગ, નરકાદિ, મનુષ્યાદિ કર્મચેતના એટલે વિકારના કાર્યસહિત વિકારનું ફળ. કાર્યસહિત ફળ ભોગવે છે. કર્મસહિત ભોગવે છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :— એક કાર્ય... અને એક કર્મફળચેતના.

ઉત્તર :- એ કાર્ય કર્મચેતના છે પણ એનું ફળ ભોગવવું એ કર્મફળચેતના. એટલે તો અહીંયા કહ્યું, કાર્યસહિત એમ લીધું. એકલું કાર્ય નહિ. ભાષા જુઓને! ‘કાર્ય સહિત કર્મફળ ચેતના...’ એટલે એકલી કર્મચેતના નહિ, એમ એકલી કર્મફળચેતના નહિ. પણ કર્મચેતના સહિત કર્મફળચેતના. આહાહા...! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! વીતરાગનો માર્ગ બહુ સૂક્ષ્મ. ઓહોહો...! એના તળીયા લેવા, એનું તળ લેવું, તળ તપાસવું, મૂળ તપાસવું એ કોઈ અલૌકિક પુરુષાર્થ છે. દુનિયામાં તો એ પુરુષાર્થ જ નથી. આહાહા...!

અહીં કહ્યું, કે જે સંસારી પ્રાણી છે. એકેન્દ્રિય સિવાય ઇયળથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધના દેવ. ઇયળ, ઇયળ. કીડા. કીડાથી માંડીને સ્વર્ગના પંચેન્દ્રિય દેવને કાર્યસહિત કર્મફળચેતના હોય છે. આહાહા...! દુનિયા એમ કહે કે આ સુખી છે. અહીં કહે કે એને કાર્યસહિત કર્મફળચેતના છે. આહાહા...! અબજોપતિ (હોય). ‘નાઈરોબી’માં પંદર તો અબજોપતિ અને સાડા ચારસો કરોડપતિ. લોકો એમ જાણે કે ઓહોહો...! શું ધૂળ છે, કીધું. કરોડ હોય કે તારા અબજ હોય. એ પૈસાનો ભોગવટો આત્માને નથી. એ આવ્યું? પંચેન્દ્રિયને કે ત્રસને, બે ઇન્દ્રિય, ત્રણેન્દ્રિય, ચૌઠેન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય, મનુષ્ય, નારકી, દેવ, તિર્યચ-ઢોર વિકારના કાર્યસહિત વિકારના ફળને ભોગવનારા છે. આહાહા...! આવ્યું કે નહિ?

‘જીવને કાર્ય સહિત...’ એ વિકારના કાર્યસહિત... આહાહા...! ‘કર્મફળચેતના હોય છે.’ એની પાસે લક્ષ્મી હોય છે, બાયડી-છોકરા હોય છે એમ ન કહ્યું. આહાહા...! એ કરોડ રૂપિયાનું મકાન ભોગવે છે, એ લાડવા ખાય છે, રસગુલ્લા.. રસગુલ્લા (ખાય છે). પ્રભુ! તને કર્મચેતના સહિત કર્મફળચેતના છે. શેઠાઈ નથી એમ કહે છે. ‘ધન્નાલાલજી’ શેઠ છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે... આહાહા...! વાત બહુ થોડી પણ, પ્રભુ! વાત ઘણી મોટી છે. આહાહા...! બે ઇન્દ્રિયથી માંડીને પંચેન્દ્રિય આ સર્વ મનુષ્ય, જ્યાં સુધી આત્માનું ભાન-અનુભવ નથી, ત્યાં સુધી બધાને કાર્યસહિત કર્મફળચેતનાનો અનુભવ છે. શરીરનો નહિ, શાકનો નહિ, સ્ત્રીનો નહિ, મકાનનો નહિ. આહાહા...! મકાનનો અનુભવ નથી. આહાહા...! પરચીજને તો અડતો નથી તો એનો અનુભવ ક્યાંથી થયો?

ભગવાનઆત્મા પરદ્રવ્યને તો સ્પર્શતો પણ નથી. આ અંદર આત્મા છે એ શરીરને અડતો નથી. તો શરીરમાં કાંઈક થાય છે તો આત્મા શરીરને ભોગવે છે એવું નથી. અંદરમાં પોતે રાગ કરે છે, એ કર્મચેતના છે. એને ભોગવે છે એ કર્મફળચેતના દુઃખ છે. રાગ કર્મચેતના, એનું ફળ દુઃખ કર્મફળચેતના. આહાહા...! આવી વાત છે, પ્રભુ! આહાહા...! સર્વજ્ઞ વીતરાગ ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા સિવાય આ વાત સાંભળવા ન મળે, પ્રભુ! એ તો ત્રણલોકના નાથની આ વાણી છે. આહાહા...! સીમંધર ભગવાન પાસે ‘કુંદકુંદાર્યા’ ગયા હતા. ત્યાંથી

આવીને તેમણે આ શાસ્ત્ર બનાવ્યું. આહાહા..!

કહે છે, આ પંચેન્દ્રિય મનુષ્યો છે કેવા? આ રાજા, શેઠિયાઓ, અમલદારો, અધિકારીઓ, કાર્યવાહકો કોણ છે? કે કાર્યવાહકો કર્મનું કાર્ય કરીને-રાગરૂપી, દ્વેષરૂપી કર્મનું કાર્ય કરીને- એનું ફળ કર્મફળચેતના-દુઃખ-ભોગવે છે, એને કાર્યવાહક કહે છે. આહાહા..! ગજબ વાત છે, પ્રભુ!

મુમુક્ષુ :- બાકી કોઈ ન રહ્યું.

ઉત્તર :- બાકી રહ્યા ભગવાન. આહાહા..! આ તો 'નિયમસાર'માં વાત આવી છે. ચારે બાજુથી લઈને બહુ ટૂંકામાં લીધું છે. આહાહા..!

પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, પીપળાના જીવ કર્મફળચેતના ભોગવે છે. કર્મચેતના તો ખરી પણ એની મુખ્યતા ગણવામાં નથી આવી. કેમ કે એકેન્દ્રિય પણ રાગ કરે છે એટલું કર્મ છે. પણ એ સિવાય કર્મફળના દુઃખનું ભોગવવું ઘણું છે. તેથી એને કર્મફળચેતના એક જ ગણવામાં આવી છે. આહાહા..! 'કુંદકુંદાચાર્ય'ના 'પંચાસ્તિકાય'માં પાઠ છે. એકેન્દ્રિયને તો કર્મફળચેતના છે અને ત્રસને કર્મસહિત કર્મફળચેતના છે. અને ત્યાં તો એમ લીધું છે, જ્ઞાનચેતના તો કેવળીને જ હોય છે, એમ ત્યાં લીધું છે. પણ જ્ઞાનચેતના ચોથા ગુણસ્થાનથી શરૂ થાય છે. પણ 'પંચાસ્તિકાય'માં પૂર્ણ જ્ઞાનની વાત કરી છે. નહિતર જ્ઞાનચેતનાનો અંશ, આનંદનું વેદન, શાંતિના, જ્ઞાનના વેદનની શરૂઆત, જ્ઞાનચેતનાની શરૂઆત ચોથા ગુણસ્થાનથી થાય છે. તેરમે ગુણસ્થાને જ્ઞાનચેતના પૂર્ણ થઈ જાય છે. એ અપેક્ષાએ 'પંચાસ્તિકાય'માં ભગવાન 'કુંદકુંદાચાર્યે' જ્ઞાનચેતના કેવળીને કહી છે.

અહીંયા જુઓ! 'કાર્યપરમાત્માને અને કારણપરમાત્માને શુદ્ધજ્ઞાનચેતના...' અહીંયા પણ એમ લીધું છે. આહાહા..! કાર્યપરમાત્મા એટલે કેવળજ્ઞાની, કારણપરમાત્મા એટલે દ્રવ્યસ્વભાવ. કાર્યપરમાત્મા એટલે સિદ્ધ ભગવાન, કારણપરમાત્મા એટલે બધા આત્મા સત્તારૂપે કારણપરમાત્મા જ બિરાજમાન છે. દુઃખ અને વિકાર તો પર્યાયમાં અધ્ધરમાં અધ્ધરમાં રહે છે. આહાહા..! એ કારણપરમાત્મા અને કાર્યપરમાત્મા.. આ તો પ્રગટની વાત છે, હોં! કારણપરમાત્મા છે પણ જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વ છે તો એનું ચેતના-જ્ઞાન નથી. એ તો સમ્યગ્દર્શન થાય છે ત્યારથી જ્ઞાનચેતના હોય છે. દ્રવ્યસ્વભાવમાં જ્ઞાનચેતના છે, પણ એ શક્તિ તો ધ્રુવરૂપે છે, વેદનરૂપે નથી.

મુમુક્ષુ :- વસ્તુ છે, વેદનમાં નથી.

ઉત્તર :- ધ્રુવમાં વેદન નથી. અહીં તો વેદનરૂપ ગણવામાં આવ્યું છે. કાર્યપરમાત્મા એટલે કેવળજ્ઞાની, કારણપરમાત્મા એટલે ત્રિકાળી સત્તા ચૈતન્ય સત્. 'શુદ્ધજ્ઞાન ચેતના હોય છે.' આહાહા..! અથવા કાર્યચેતના એટલે ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્મા અને કારણચેતના તો ત્રિકાળી ધ્રુવમાં તો છે પણ વેદનમાં નથી. જે મોક્ષનો માર્ગ પ્રગટ્યો એ કારણચેતના છે.

આહાહા...! એ કારણપરમાત્માની શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોય છે. આહાહા...!

‘સમયસાર’ ત્રણ પ્રકારના છે. એક ધ્રુવ સમયસાર, એક પૂર્ણપર્યાયવંત સિદ્ધ સમયસાર, એક મોક્ષના માર્ગનું સાધકપણું સ્વભાવના અવલંબને આનંદ ઉત્પન્ન થયો એ સમયસાર. આહાહા...! વેદનમાં તો જે પ્રગટ્યું, કારણપરમાત્માંથી જે પ્રગટ્યું, એનું વેદન છે. ત્રિકાળી કારણપરમાત્માનું વેદન નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

‘કાર્યપરમાત્માને અને કારણપરમાત્માને શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોય છે.’ તેમાં તો શુદ્ધજ્ઞાનનું જ વેદન છે. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદના ઉછાળા, ભરતી ઉછાળા મારે છે. ઓહોહો...! જેમ નદીમાં ઘણું પાણી હોય અને ઉછાળા મારે, એમ જ્ઞાનીને, સમક્રિતીને.. આહાહા...! જ્ઞાનચેતના ઉછાળા મારે છે. ધ્રુવમાંથી પ્રગટ પર્યાયમાં આવે છે. પણ ત્યાં અંશ છે. આ પૂર્ણ કાર્યપરમાત્મામાં પૂર્ણ છે. સમજાણું કાંઈ? નહિતર આમાં કોઈ કહે કે, કારણપરમાત્મા અને કાર્યપરમાત્મા તેને શુદ્ધચેતના કીધી, તો સમક્રિતીને શુદ્ધજ્ઞાનચેતના નથી ને? એમ નહિ. એ વાત અહીંયા ગૌણ રાખીને કરી છે. અહીં તો ઉત્કૃષ્ટ વાત કાર્યપરમાત્મા અને કારણપરમાત્માની લીધી છે. આહાહા...! પણ સમ્યગ્દષ્ટિજીવને પણ અંતર આત્માના આનંદના વેદનમાં જ્ઞાનચેતના જ છે. અને જેટલો રાગ છે એટલી હજી કર્મચેતના છે. જેટલું વેદન છે એટલી કર્મફળચેતના છે. સાધકજીવને ત્રણ પ્રકારની કર્મચેતના છે. આહાહા...! પરમાત્માને એક શુદ્ધ જ્ઞાનચેતના જ છે. અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિને સ્થાવરમાં એકલી કર્મફળચેતના છે. અને અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિ પંચેન્દ્રિયને કાર્યસહિત કર્મફળચેતના છે. કર્મ-કાર્ય કરતા કરતા.. રાગ કરે, પુણ્ય કર્યા, વિકલ્પ કર્યા, આ કર્યું અને આ કર્યું.. આ કર્યું ને તે કર્યું. એ કાર્યસહિત કર્મફળચેતના છે. આહાહા...!

‘કાર્યપરમાત્માને અને કારણપરમાત્માને શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોય છે.’ ઉત્કૃષ્ટ વાત લીધી છે. આહાહા...! ‘તેથી જ કાર્યસમયસારને કે કારણસમયસારને સહજફળરૂપ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોય છે.’ જુઓ! અહીંયા કારણસમયસાર ત્રિકાળ ન લીધું. કાર્યસમયસાર પૂર્ણ પરમાત્મા અને કારણસમયસાર મોક્ષનો માર્ગ, એ ‘સહજફળરૂપ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોય છે.’ ત્યાં લીધું. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? કાર્યસમયસાર જે પૂર્ણ અને કારણસમયસાર જે સાધન, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનું જે સાધન અંદર, એ સહજ ફળરૂપ, સ્વભાવિક ફળરૂપ... આહાહા...! એ જ્યાં અતીન્દ્રિય(આનંદ) બહાર આવ્યો, અંકુર ફૂટ્યા. પહેલા વરસાદે જેમ સારી જમીનમાં અંકુર ફૂટે છે, તેમ પહેલા સમ્યગ્દર્શનમાં અનંતગુણના અંકુર ફૂટે છે. આહાહા...! એને જ્ઞાનચેતના કહે છે. પણ સાથે કર્મચેતના અને કર્મફળચેતના છે. પૂર્ણ વીતરાગ થયો નથી. રાગ છે એને કર્મચેતના કહે છે. અને રાગનું વેદન છે તેને કર્મફળચેતના કહે છે. જ્ઞાનનું વેદન છે તેને જ્ઞાનચેતના કહે છે. આહાહા...! આવી વાત છે, પ્રભુ! મારગડા જુદા, નાથ! પ્રભુ! તું કોણ છો? આહાહા...! એ વાણી દ્વારા આવે નહિ, નાથ! એવી તારી ચીજ છે. તારી

ચીજ કોઈ એવી છે, જે વચન દ્વારા આવે નહિ, લેખન દ્વારા લખવામાં આવે નહિ. આહાહા...!
એ તો જાણવામાં અને વેદનમાં આવે એવી ચીજ છે. આહાહા...!

અહીં એ કહ્યું, કાર્યસમયસાર ભગવાન પૂર્ણ ‘કારણસમયસારને સહજફળરૂપ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોય છે.’ આહાહા...! મોક્ષમાર્ગને પણ કારણસમયસાર કહે છે. સમજાણું કાંઈ? કારણસમયસાર ત્રિકાળને પણ કહે છે. ‘સમયસાર’માં ‘જયસેનાચાર્ય’ની ટીકામાં છે. આ બધી વાત ટીકામાં છે. આ બધી વાત ટીકામાં છે. બધી વાત જોઈ છે. કે જ્ઞાનચેતના જ્ઞાનીને સહજ ફળરૂપ હોય છે. કેવળીને તો પૂર્ણ હોય છે.

‘આથી, સહજશુદ્ધ-જ્ઞાનચેતનાસ્વરૂપ....’ આહાહા...! હવે તો કહે છે, સ્વભાવિક શુદ્ધ જ્ઞાનચેતના ત્રિકાળી સ્વરૂપ ‘નિજ કારણપરમાત્મા...’ આહાહા...! જુઓ! ‘આથી, સહજશુદ્ધ-જ્ઞાનચેતના...’ ત્રિકાળી, એનું વેદન નથી. આહાહા...! ‘સહજશુદ્ધ-જ્ઞાનચેતનાસ્વરૂપ નિજ કારણપરમાત્મા સંસારાવસ્થામાં કે મુક્તાવસ્થામાં સર્વદા એકરૂપ હોવાથી ઉપાદેય છે...’ કર્મચેતના અને કર્મફળચેતનાના કાળે પણ અને જ્ઞાનચેતનામાં ઉપાદેય તો એકલો આત્મા જ છે. આહાહા...! ત્રિકાળી ભગવાન એ જ અંદરમાં આદરણીય છે. બીજી પર્યાય પણ એમાં આદરણીય નથી. એ કહ્યુંને? ‘સર્વદા એકરૂપ હોવાથી...’ ભગવાન તો ત્રિકાળી એકરૂપ હોવાથી ‘ઉપાદેય છે એમ, હે શિષ્ય! તું જાણ.’ આહાહા...! ગાથા આવી ને? અવ્યક્ત પણ અંદર આવી ગયું છે. વાણી દ્વારા ન કહી શકે એવો અવ્યક્ત આત્મા, એની જે પર્યાય થાય છે, એના વેદનમાં આનંદ છે. ત્રિકાળીમાં ચેતના છે પણ એ ધ્રુવ છે. એ તરફ સન્મુખ થઈને વેદન કરવું એને જ્ઞાનચેતના કહે છે. અને ભગવાન પૂર્ણ પરમાત્મા તો, કાર્યપરમાત્મા તો જ્ઞાનચેતના છે જ. એમ અહીં વાત કહી છે. વિશેષ કહેશે...

(શ્રીતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)